

Oponentský posudok bakalárskej práce Barbory Dotřelovej *Mocenská recepcie genderu a sexuality z pohledu Michela Foucaulta a Judith Butler* (Katedra filozofie, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha, 2024; vedúci práce: doc. Mgr. Josef Fulka, PhD.)

Predložená bakalárska práca sa zaoberá myslením Michela Foucaulta a Judith Butler. Vzťah teórií Butler a Foucaulta, presnejšie, čo si Butler berie z Foucaulta, bol v minulosti skúmaný. Ujasnenie si pojmov a argumentácií autora a autorky však určite nie je na škodu a ide o dobre zvolenú tému bakalárskej práce. Názov práce však celkom nezodpovedá jej obsahu – tematické vymedzenie na gender a sexualitu sa totiž vzťahuje skôr k mysleniu Butler, v prípade Foucaulta autorka síce vykladá Foucaultovo chápanie sexuality, hlavný dôraz je ale na autorovo pochopenie moci.

Na úvodných stranách Barbora Dotřelová avizuje, že prvá polovica práce sa venuje Foucaultovi a druhá Butler. Z hľadiska rozsahu je práca vychýlená jednoznačne v prospech Foucaulta (s. 6 – 36, teda 30 strán; v porovnaní s Butler, ktorej sa autorka venuje na s. 36 – 50, teda na 14 stranách). Domnievam sa, že aj z hľadiska výkladu koncepcií je autorka práca úspešnejšia pri Foucaultovi než pri Butler. Výklad vychádza z chápania diskurzu, no zameriava sa hlavne na *Dozerat' a trestat' a Dejiny sexuality I.* Výklad je dobrý a to, že autorka Foucaultovi rozumie, sa ukazuje aj na viacerých príkladoch, ktoré uvádza (napr. s. 9, 16, 19 a ďalšie). Zaujímavé je autorkino uvažovanie o tom, že Foucault sa v chápaní tela formovaného disciplinárnou mocou mohol nechať inšpirovať Maussovým textom „Techniky tela“ (s. 15). Na obhajobe by som sa rada dozvedela, ako sa s Maussovým textom zoznámila a čo ju okrem toho, že Mauss sa tiež zameriava na vzdelávacie inštitúcie, presvedčilo o tom, že tu existuje priama inšpirácia Foucaulta Maussom. Vo výklade Foucaulta vidím len jeden zjavný omyl, keď autorka na s. 22 vykladá čo je účelom genealóga – to, čo podľa nej je účelom genealóga, účelom genealóga práveže nie je. Oceňujem ale napríklad vzťahnutie oboch diskutovaných diel k sebe navzájom vo výklade na s. 33.

Autorka práce správne kladie dôraz na to, že Butler pracuje s Foucaultovou analýzou mocenských vzťahov z *Dejín sexuality I.* (s. 40). Trochu nejasná je autorkina kritika inšpirovaná Kathleen Ennis, podľa ktorej „[si] Butler [...] mohla nesprávne interpretovať Foucaultovo označení "sexu" a interpretovať ho jako biologický faktor, aby podpořila své feministické teorie“ (s. 44). Myslím, že autorka by bola schopná túto otázku poňať lepšie, ak by sa sústredila na primárny text *Gender Trouble* a konkrétne na tú časť výkladu Butler, kde sa zaoberá Foucaultovou koncepciou tela a jeho kritikou jazyka internalizácie (posledná časť 3. kapitoly *Gender Trouble*). Tu by sa opäť mohla vrátiť k vzájomnej diskusii *Gender Trouble* a *Dozerat' a trestat'*. A napokon by ju podrobné čítanie Butler donútilo revidovať aj opakované tvrdenia o tom, že genderové normy sa v procese subjektivácie internalizujú (s. 40, 41, 42 a ď.).

V 4. kapitole možno zbytočne ovládol autorkinu predstavivosť Panoptikon.

V predchádzajúcich kapitolách sú jeho popis a príklady dobré. No konštatovanie, že „Butler zároveň upozorňuje na to, že se jedná o všude přítomný diskurs, což se i shoduje s jakousi Foucaultovou myšlenkou Panoptikonu z díla *Dohlížet a trestat'*“ (s. 41) alebo že „se [v prípade chápania prirodzenosti pohlavia] podle Butler jedná o formu natolik přijatého diskursivního efektu (který by mohl sloužit jako příklad internalizace, která probíhá u jednotlivců v dříve

zmíněném Panoptikonu)“ (s. 41) Panoptikonu pripisuje príliš veľkú explanačnú silu, ktorú vo vzťahu k chápaniu diskurzu a moci nemá.

V celkovej interpretácii sa autorka nevyhýba niektorým zjednodušujúcim zovšeobecneniam, ktoré sa usilujú z Butler urobiť teoretickú inkluzívnosť („Kritika Butler vůči tradičnímu feministickému zaměření na kategorii „žena“, podporuje inkluzivnější přístup, který uznává různorodé zkušenosti a identity v rámci feministického hnutí.“, s. 50) či intersekcionality („Tvrdí, že stanovený rod není statickou formou, ale je ovlivněn historickými kontexty a protíná se s různými faktory, jako je třída, rasa, pohlaví, etnikum a region.“, s. 40). K problematice inkluzívnosti Butler v *Gender Trouble* veľmi trefne píše, keď analyzuje „etc.“ (s. 182 autorkou citovaného vydania z roku 1999), resp. „atď.“, ktorým feministické texty zakončujú vymenovanie osí nerovností, ktoré treba brať pri koncipovaní subjektu ženy do úvahy. Analýzy pôsobenia rasy na utváranie ľudského subjektu, ktoré Butler prináša aj v autorkou citovaných *Závažných tělách*, sú komplexnejšie než tvrdenia o pretínaní, prelínaní či súhre sociálnych kategórií (s. 50). Zhrnuté: V tej podobe, ako o inkluzivite a intersekcionalite píše autorka, Butler filozofkou týchto dvoch prístupov v žiadnom prípade nie je.

V práci ma znepokojuje tendencia autorky pripisovať Butler istý intelektuálny dlh vůči Foucaultovi (či prípadne Austinovi) a nepísať o tom, na akých ďalších – feministických – prácach stavia *Gender Trouble* aj *Bodies That Matter* (napr. tvrdenie: „Judith Butler, původně inspirovaná Foucaultovým dílem *Dohlížet a trestat...*“, s. 37) Butler nie je len kritičkou Beauvoir či ďalších feministických mysliteľiek, ktoré Barbora Dotřelová ani nezmieňuje, ale sú v pozadí výkladu (odkazujú na ne jej referencie na *Gender Trouble*, konkrétne na Monique Wittig). Je aj ich pokračovateľkou, hoci kritickou. Tento vzťah genealógie feministického myslenia je v práci potlačený, mal by však byť aspoň krátko explicitne pojednaný.

Práca vo vzťahu k Butler uvádza aj nedomyslené príklady, ktoré teóriu Butler banalizujú. Na s. 43 autorka píše, že „Butler uvádí i konkrétní příklady toho, jak sociální normy regulují gender. Například od žen se očekává, že budou nosit šaty a sukně, mezitím co od mužů se očekává, že budou nosit kalhoty.“¹¹⁶ Stejně tak jazyk hraje zásadní roli u stanovování genderu, neboť se na základě jazyka upevňují stereotypy – u vedoucích žen dochází k jejich označení jakožto panovačné, mezitím co muži jsou označeni jako vedoucí typy a tak dále.¹¹⁷“ (S. 43.) Butler naozaj v *Gender Trouble* nepíše nič o očakávaní nosiť sukne v prípade žien a nepíše ani nič o označovaní žien za panovačné. Mohla by autorka na obhajobe objasniť, ako k týmto záverom či príkladom prišla a ako sa vzťahujú k ňou uvádzaným stranám z *Gender Trouble*?

Čo sa výberu literatúry týka, je dobrý, najmä vo vzťahu k Foucaultovi. V prípade Butler možno pochybovať o náležitosti využívania a citovania nevydanej dizertácie Ennis (2008), ak existujú publikované práce práve k vzťahu myšlienok Foucaulta a Butler. Ďalej odporúčam celkom určite pracovať s prekladmi cudzojazyčných diel a textov, pokiaľ existujú. To sa týka knihy Dreyfus, H. L., & Rabinow, P. (2010). *Michel Foucault : za hranicemi strukturalismu a hermeneutiky*. Herrmann a synové a článku Mauss, M. (2023). *Techniky těla. Theatralia : Journal of theatre studies*, 26(2), 205 - 223.

Práca obsahuje menšie, no nie závažné, nepresnosti: „představitelka feministického hnutí Judith Butler“ (s. 5; Butler je predstaviteľkou feministickej teórie); Butler sa zaoberá „genderovou studií“ (s. 36; správne: genderovými studii); autorka nesprávne prekladá „impersonation“ (s. 47) ako „zosobnění“, ide však o „ztvárnění“. Bakalárska práca je napísaná

pomerne kultivovaným jazykom, len sem-tam sa objaví preklep alebo anglicizmus (napr. používanie slova „segment“, s. 21 a inde).

Okrem vyššie uvedených pripomienok navrhujem na obhajobu nasledujúce otázky:

1. V závere práce (s. 48 – 49) porovnávate tvorby rezistentnej subjektivity navrhované Foucaultom a Butler. Mohli by ste pomocou ich rozdielnych chápaní interpretovať napríklad vznik a zmnožovanie nebinárnej genderovej identifikácie (najmä) medzi mladými ľuďmi?
2. Vo výklade Foucaulta (s. 19) píšete tiež o tom, že je čoraz ťažšie porozumieť tomu, „ke komu se má odveta a vzpoura vést“, nižšie uvádzate ako problematickú mocenskú štruktúru štátu. Mohli by ste zauvažovať nad tým, proti komu či čomu sa dnes vedie či má viesť odpor?

Predložená práca spĺňa nároky kladené na bakalársku prácu. Práci odporúčam k obhajobe a navrhujem ju hodnotiť známkou veľmi dobre (2).

Ľubica Kobová, PhD., 10. 9. 2024, Praha